

MEDDAHLIKTA, “YAŞAYAN İNSAN HAZİNELERİ LİSTESİ”NE EKLENMESİ GEREKEN BİR İSİM: KADIRLILI YUSUF SIRA

A Prominent Figure For The “Living Human Treasures List” In Meddah-Ship: Yusuf Sıra From Kadirli

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK*

ÖZ

Hikâyecilik geleneği, eskisi kadar canlı olmasa da Çukurova yöresinde hâlâ yaşatılmaktadır. Bu geleneği yaşatanlardan biri de Osmaniyeli'nin Kadirli ilçesine bağlı Bekereci köyünde yaşayan Yusuf Sıra'dır. Çevresinde “Âşık Yusuf” olarak tanınan Yusuf Sıra, çeşitli yönleriyle “*meddahlık*” geleneğini yaşatan usta bir anlatıcıdır. Taklit ve hayal gücünü, nüktedanlığı ile birleştirerek çok güzel hikâyeler anlatan Yusuf Sıra, Koroğlu hikâyelerinin yanı sıra Güzel Ahmet ve Esmâ Han hikâyelerini de, çocukluğunda evlerine gelen âşıklardan öğrenmiş ve bugün en güzel şekliyle anlatmaktadır. Ayrıca kısa, hikâyeli türkülerden de bazılarını (Bey Kızı ile Hüseyin, Çöllo, Karacaoğlan ve Hacı) bilmektedir. Sıra, bunların dışında, köy seyirlik oyunlarından “Göde”, “Deve”, “Kocakarı”, “Sinsin” ve “Serçe” oyunlarını canlandırmakta, düğünlerde “Abdal Ağa”lığı yapmakta, oyunlarda halayların başını çekmektedir. Çobanlık yaparken kaval çalmayı öğrenen Yusuf Sıra, sipsi de çalabilmektedir. Aynı zamanda iyi bir fıkra anlatıcısı olan Sıra'nın şairliği de vardır. Birçok açıdan “meddah”lık vasıflarına sahip olan Yusuf Sıra, hakkında yapılan iki lisans tezi, iki bildiri ve dört makale ile kendisini bilim dünyasına tanıtmış bir sanatçıdır. O, yukarıda saydığımız özellikleriyle; UNESCO'nun, “Yaşayan İnsan Hazineleri Listesi”ne eklenmesi gereken isimlerdendir. Yazımızda, Yusuf Sıra'nın hikâyeciliği diğer bir ifadeyle meddahlık yönü çeşitli açılardan değerlendirilerek “Yaşayan İnsan Hazineleri Listesi”ne eklenmesinin gerekçeleri anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Yusuf Sıra, Kadirli, hikâye anlatıcısı, meddah, yaşayan insan hazinesi

ABSTRACT

Story telling tradition which is not alive as it was before, is still keeping alive in Cukurova region. Those who lived in this tradition is Yusuf Sıra who lives in Bekereci village of Kadirli. He known as “Ashik Yusuf” and a master storyteller who continues the tradition of “meddah-ship” by various aspects. Yusuf Sıra who narrates beautiful tales with his ability to imitation, imagination and wit, tells the Güzel Ahmet and Esmâ Han tales in addition to Koroğlu tales that he learned from the ashiks who came their house at his childhood and he tells them properly. Also he knows some of türküs (Bey Kızı and Hüseyin, Çöllo, Karacaoğlan and Hacı) that involves a short tale. Moreover, Sıra performs “Göde”, “Deve”, “Kocakarı”, “Sinsin” and “Serçe” spectacles which are performed at the villages, serves “Abdal Ağa” duty during the weddings and leads Anatolian folk dance called “halay”. Yusuf Sıra has learned playing “kaval” while he was a shepherd, and he also plays “sipsi”. Sıra is a very good anecdote teller as well as being a poet. Yusuf Sıra who shows skills of a “meddah” in many aspects, is a performer who has introduced himself to the science world as having two graduate thesis, two papers, four articles on him. He, with the specialties above, is one of the names who must be added to the UNESCO's “Living Human Treasures List” like Neşet Ertaş, Şeref Taşhova, Maksut Koca, Halime Öğüt, Mehmet Gürsoy etc. In this article, Yusuf Sıra's tale telling in other words meddah-ship will be evaluated from many aspects and justifications will be given that why he has to be added to the “Living Human Treasures List”.

Key Words

Yusuf Sıra, Kadirli, storyteller, meddah, living human treasure.

* Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Elazığ/Türkiye, esmsimsek@gmail.com

Giriş

Her yörenin kendine mahsus birtakım kültürel değerleri vardır. Bazen bu değerler o yörenin kimliği olur, ön plana çıkarak şehri tanımak için âdeta birer sembol haline gelir. Örneğin Mevlana Konya'yı, Nasrettin Hoca Akşehir'i, Köroğlu Bolu'yu, Yunus Emre Eskişehir'i çağrıştırırken, şalgamı, şırdan dolması ve kıyma kebabıyla Adana, bakı ve dondurmasıyla Kahramanmaraş, fıstığı ve baklavasıyla Gaziantep, Oltu taşı, kadayıf dolması ve cağ kebabıyla Erzurum ilk akla gelen şehirlerdendir. Bu bağlamda Osmaniye'nin Kadirli ilçesini ele aldığımızda, şehirle bütünleşen birçok kültürel değerinin olduğunu görmekteyiz. Nelerdir bunlar? Her şeyden önce dünyaca tanınan Karatepe kilimi vardır. Hemen yakınında Aslantaş açık hava müzesi vardır. Sonra, bu yörenin insanların konu alan ve dilimizde deyim haline gelen "Karatepeli"ler de, Karakayalılar gibi, Sivrihisarlılar gibi, Baskilliler gibi hatta Karadenizliler gibi fıkra tipi haline gelmiş ve bilimsel çalışmalarla halk edebiyatı alanındaki yerini almıştır (Boratav 1969; Artun 1995). Turp festivalinin yapıldığı tek yer yine Kadirli iken, folkloruyla, geleneksel yaşam tarzıyla romanlara dahi konu olmuştur.

Kadirli, sözlü halk kültürü yönüyle de oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bu bölgede, masallardan, ağıtlara, türkülere, mantuvar manilerine kadar her türün örneği usta anlatıcıları/söyleyicileri tarafından hâlâ icra edilmektedir. Âşık edebiyatı alanında da önemli bir yere sahip olan bu belde, Kars, Erzurum ve Sivas gibi, Çukurova bölgesi ile birlikte, birçok

âşığı bağrında yetiştirmiş, bugün dahi Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun torunlarıyla bu sanatı yaşatmaya devam etmektedir. Diğer taraftan, çevre köylerdeki Avşarların varlığı, ağıt söyleme ve masal anlatma geleneğinin hâlâ canlı bir şekilde yaşatılmasına vesile olmuştur.

1988-1992 yıllara arasında Kadirli ve çevresinde yaptığımız alan araştırmalarında tespit edebildiğimiz kadarıyla, yöre insanının halk kültürünü yaşama ve yaşatma adına birer hazine gibi olduklarını gördük. Bunlardan Meliha Varlı, Döndü Akgöllü, Döne Hayriye Akgöllü, Cennet Aksoy, Elif Büyükkışın, Fadik Çetinkale, Selbi Diyaroğlu, Fadime Filik, Mustafa Kara, Ali Kıvrak, Ganimet Kocatürk, Mustafa Yalçın gibi isimler masalcılık geleneğini geçmişten günümüze taşıyanlardan sadece birkaçı idi. Daha çok, "ağıtçı", "meyitçi", "şair", "deyişçi" ve "sığıtçı" gibi isimlerle anılan ağıtçıların sayısı da Kadirli ve çevresinde azımsanmayacak kadar çoktu. Başta Hasibe Hatun olmak üzere; Koca Fadima / Köseli Kızı (Fatma Altunok-Köseli), İnci Ayşe (Ayşe Gürbüz-Köseli), Emine Hatun (Emine Öztörün - Yusufzettin), Sultan Garı (Sultan Küçükduran - Köseli), Emine Güvel (Kafarlı), Zeliha Şahin (Hardallık), Elif Akharman (Mehirli), Sıdika Gök (Durmuşsofular), Dudu Garı (Dudu Kocatürk - Yazıboyu), Koca Cennet (Cennet Ziyanoğlu - Kızılömerli), Elif Garı (Poçulu), Elif Güvel (Araph), Gönül Hülya (Küçükınar), Meryem İlbars (Kadirli), Sultan Saraç (Esendere), Hatice Soner (Köseli), Ümmühan Tuçkol (Nürefetli) vs. gibi birçok ağıtçı kadın, yöre insanının acısına, derdine

tercüman olmuş, yüreklerindeki hüznü gözyaşlarıyla yoğurup belleklere mısra mısra dokumuşlardır.

Hiç şüphesiz halk edebiyatı metinleri kadar bu metinleri ortaya koyan/söyleyen/icra eden kişiler de önemlidir. Herkes masal bilebilir, hikâye bilebilir, ağıt bilebilir ama aynı ustalıkta anlatıp söyleyemezler. Bu ayrı bir hüner, ayrı bir beceri ister. Çünkü iyi bir hikâye veya masal anlatıcısı, dinlediği metni cümle cümle ezberleyerek anlatmaz. Konunun özünü aklında tutar, ama birilerine anlatacağı zaman kendi bilgisiyle, kültürüyle, inancıyla yoğurarak yeniden şekillendirir. İşte bu şekilde geleneği bilen ve yaşatan kişilerden masal anlatanlara; “masal anası”, “masal ninesi” veya “masalçı”, hikâye anlatanlara ise “hikâyeci”, “hikâyeci âşık” veya “meddah” (ufak tefek farklılıklarla birbirlerinden ayrılırlar) adı verilmektedir. Bazıları da vardır ki, tıpkı İslamiyet öncesi dönemin ozanları veya kamları gibi birçok mahareti birlikte gerçekleştirirler. Onlar hem iyi bir masal veya hikâye anlatıcısıdır, hem şairdir, hem mukallittir hem de toplumun çeşitli problemlerini çözebilen bilge kişilerdir.

Geçmişte bunların sayısı çok daha fazlayken günümüzde bir hayli azalmıştır. İşte az kalan bu ustalardan biri de Kadirli'nin Bekereci köyünde ikamet etmekte olan Yusuf Sıra'dır. Çevresinde “Âşık Yusuf” olarak da tanınan Yusuf Sıra, çeşitli yönleriyle “meddahlık” geleneğini yaşatan usta bir anlatıcıdır.

Bu düşüncemizi doğrulamak adına, Yusuf Sıra'yı, başta hayatı ve hikâyeciliği olmak üzere çeşitli yönleriyle ele alıp değerlendirmek istiyoruz:

1. Hayatı: 1943 yılında, Adana'nın Kadirli ilçesine bağlı Bekereci köyünde dünyaya gelen Yusuf Sıra, nüfus kayıtlarına 1949 doğumlu olarak geçirilmiştir. Altı çocuklu bir ailenin en küçüğü olan Sıra'nın, ikisi kız (Fatma, Elif), üçü erkek (Ahmet, Mehmet, Hasan) olmak üzere 5 kardeşi vardır. Küçük yaşlarda çobanlık yapan Yusuf Sıra, okula hiç gitmemiş, okuma-yazmayı ise askerlikte öğrenmiştir.

1963 yılında evlenen Sıra, 10 çocuk (ikisi kız, sekizi erkek) babasıdır. Çiftçilikle geçimini sağlayan hikâyecimiz, hâlen Bekereci köyünde yaşamaktadır.

2. Hikâye Repertuarı ve Hikâyeciliği: Ailenin en küçük çocuğu olması hasebiyle babasının yanından hiç ayrılmadığını söyleyen Sıra, onunla birlikte âşık toplantılarına katılmış, evlerine gelen hikâyeci âşıkların (Mehmet Demirci, Ali Donbaloğlu vs.) anlattığı hikâyeleri can kulağı ile dinleyerek hepsini öğrenmiştir. Onun âşıklara ve halk hikâyelerine ilgisini gören babası ona bir saz hediye etmiştir. Ancak, anlatıcımız saz çalma konusunda fazla ısrarcı olmamış, onun yerine kaval ve sipsi çalmayı tercih etmiştir. Yusuf Sıra, o yıllarını şöyle anlatmaktadır:

“Bu işleri öğrenmem, tahminen on yaşlarındayken başladı. Babamın çok geniş çapta bir zenginliği vardı. Odasına gelen geden eksik olmazdı. O zaman ‘Yeniköy’ derdik, şimdi ‘Düziçi’ oldu gaza olunca. O zaman Haruniye’ye Yeniköy derlerdi. Buranın Göğçayır köyünden âşıklar gelirdi. Köroğlu / Memmed Demirci isminde, lakab olarak “Köroğlu” derlerdi, Mem-

med Ova da onun dayısının oğlu, sonra Garkın köyünden Garkınlı Memmed, Pir Sultanlı'dan Gır İsmail... Buna benzer âşıklar, haftada bir uğrarlardı babamın odasına, çalar söylerlerdi. Ben de babamın en küçük evladı olduğum için, her şey bana serbes idi. Misafir yatmadan ben yatmazdım. O adam çalar söylerdi, ben de sonuna kadar onların ağzına bakar, dinlerdim. Ben, bu hikâyelerin kitabını okumadım, gursuna getmedim, dinleyerek öğrendim.

En fazla da Köroğlu'nu dinledim. Adam geldiği zaman, herkes toplanırdı, babam davar keserdi, haftalarca salmazdı âşığı. Akşam olunca, köylülerden istek gelirdi; 'Hele Memmede Ağa, Köroğlu'ndan söyle.' Köroğlu, biraz kahramanlık, yiğitlik meselesi olduğu için onu isderdik. O âşığa bildiği hikâyelerin hepsini anlattırsalardı, hepsini öğrenirdim, amma devamlı Köroğlu'ndan söylettikleri için onu bilirim. Köroğlu'nun beş kolunu bilirim. Beş seferini yani. Bunların her birisi üç-dört saatlik süreyle, bölüm bölüm yani, beş tane bölüm. Bunun haricinde, Böcekli Köyü'nden Ali Dombaloğlu da söylerdi. Ondan da 'Güzel Ahmet' ve 'Esmâ Han' adında iki hikâye öğrendim.

Şimdi, çevremizde Köroğlu, dilere destan oldu. Çocuğu da, işçisi de amiri de, memuru da; 'Köroğlu' deyince, 'Ha... filan yerini ben de biliyorum.' diyebiliyor. Amma, 'Güzel Ahmet'inen 'Esmâ Han'a gelince, bunu kimse bilmiyor. Şimdi bu edebiyatta, hangisi daha çok söylenmemiş ise, duyulmuşsa bu daha geçerli oluyor. Çokları 'Esmâ Han'ı tavsiye ediyor, bunu çok tutuyorlar.'¹

Yusuf Sıra, her ne kadar yukarıda Köroğlu'nun beş kolunu bildiğini söylesede aslında altı kolunu anlatmaktadır. Bunlar:

1. Köroğlu'nun Zuhuru
2. Ayvaz'ın Bolu Bey'ine Esir Olması
3. Köroğlu'nun Esir Olması
4. Köroğlu'nun Ermenistan Seferi
5. Köroğlu'nun Gürcistan Seferi
6. Köroğlu'nun Kaybolması

Yusuf Sıra, Köroğlu hikâyelerinin dışında ; "Esmâ Han" ve "Güzel Ahmet" adlı halk hikâyeleri ile; "Bey Kızı ile Hüseyin", "Çöllo", "Karacaoğlan / Karaoğlan'ın Ali Kayası" ve "Hacı" adlı kısa hikâyeli türküleri de anlatmaktadır. Sıra, anlattığı hikâyelerden Köroğlu kollarını, evlerine misafir olarak gelen "Köroğlu" mahlaslı Âşık Mehmet Demirci'den, diğerlerini ise Ahmet Dombaloğlu'ndan öğrendiğini belirtmektedir.

Mizahi yönü de olan Yusuf Sıra, bazı fıkraları taklit ve canlandırma özelliklerini kullanarak anlatmaktadır.

3. Diğer Özellikleri

Yusuf Sıra'nın hikâyeciliği dışında başka özellikleri de vardır. Bunları şu başlıklar altında değerlendirmek istiyoruz:

3.1. Köy Seyirlik Oyunlarını Düzenleyip Oynaması

Kültürümüze Batı tiyatrosu girmeden önce, belirli zamanlarda, daha çok erkekler tarafından canlandırılıp oynanan ve "Geleneksel Türk Tiyatrosu" adı altında toplanan bazı oyunlar vardır. Temeli İslâmiyet öncesi döneme kadar giden bu oyunların günlük hayatımızdan yavaş yavaş uzaklaştığını görmekteyiz. İşte Yusuf Sıra,

geleneğe bağlı bir sanatçı kimliği ile bu seyirlik oyunlarından bazılarını hâlâ oynamakta ve diğer oyuncularını da organize edebilmektedir. Oynadığı oyunlar arasında; “Göde Oyunu” (TRT tarafından çekimi yapılmıştır), “Deve Oyunu”, “Kocakarı Oyunu”, “Sinsin Oyunu” ve “Serçe Oyunu”nu sayabiliriz. Yusuf Sıra, oyunları canlandırırken en zor rolü kendisinin aldığını, diğer rolleri de oyuncuların durumuna göre kendisinin belirlediğini söylemektedir.

Nitekim 3 Mart 2013 tarihinde TRT Haber’de Nilgün Esin tarafından sunulan gezi-kültür programı “Yol Arkadaşım”ın 57. Bölümünde; Kadiri turpu, Karatepe-Aslantaş müzesi ve Karatepe kilimleri tanıtıldıktan sonra programın ikinci yarısında Yusuf Sıra’nın başını çektiği ve yönettiği “Serçe” oyunu verilmiştir.

3.2. Dügünlerde “Abdal Ağası” Görevini Üstlenir

“Abdal ağalığı”, Çukurova yöresine ait bir gelenektir. Eğer, oğlan tarafı düğünü *kesimli* yapacaksa, düğüne gelen davetliler düğün sahibine hediye olarak verecekleri parayı, davul-zurna çalanlarla birlikte kendisini karşılayan görevli kişiye (abdal ağasına) verirler. Bu paraların verilmesi “şabeleme/çabalama/şabalama” şeklinde olur. Gerek “abdal ağası” gerekse davulcuyla zurnacı, gelen davetliden atacakları parayı alabilmek için çeşitli oyunlar oynayarak hünerlerini sergilerler. Davetli, bunlara bahşiş attıktan sonra “abdal ağası”na da düğün sahibine vereceği parayı atar. Düğünün sonunda “abdal ağası” toplanan paraları –kimin ne kadar verdiğini de açıklayarak- düğün sahibine teslim eder.

Herkes “abdal ağası” olamaz. “Abdal ağası” olan kişilerin her şeyden önce çevresindeki insanlarla ilişkisinin iyi olması, ağzının laf yapması gerekir. Bunlar bir taraftan atılan paraları toplarken diğer taraftan da gelen davetlileri eğlendirmekle görevlidirler. İşte, bütün bu özellikler düşünüldüğünde hem mukallit hem nüktedan hem de şakacı bir mizaca sahip olan Yusuf Sıra, bu iş için aranan tek isim olmuştur. Ayrıca, daha çok düğünlerde oynanan birçok oyunda halayın başına çeken de odur.

3.3. Az da Olsa Şairliği Vardır

Bir ara şiire merak saran Yusuf Sıra, özellikle askerdeyken bazı şiirler yazarak bunu bir defterde (manga defteri) toplamış, ancak daha sonra defteri kaybetmiştir. Sonrasında şiire ilgisi azalmıştır. Ama onun “Paspal Kadınlar” adlı şiiri dinleyiciler tarafından büyük ilgi görmüştür.

3.4. İyi Bir Fıkra Anlatıcısıdır

Taklit ve hayal gücünü nüktedanlığı ile birleştiren Yusuf Sıra, olayları dramatize etmede, ses tonunu duruma göre ayarlamada ve kahramanları bölge ağız özelliklerine göre konuşturmada başarılı olduğu için bildiği fıkraları gayet güzel bir şekilde anlatmaktadır.

3.5. Mûsikiye İlgisi Vardır

Yusuf Sıra, âşıklık sanatına büyük ilgi duymuş ve onların sazlarını da sözlerini de zevkle dinlemiş ve söylemiştir. Ancak O, bu ilgisine binaen babasının hediye ettiği saza fazla itibar etmemiş, çalma konusunda da başarılı olamamıştır. Çünkü O, saz yerine kaval ve sipsi² çalmayı tercih etmiştir. Pek çok ezgiyi çalabilen Sıra, “Kara koyunu suya indirme” nağmesini de kaval ile çalmada oldukça başarılıdır.

Ayrıca, yöreye ait birçok türküyü söyleyen Yusuf Sıra, anlattığı hikâyelerde yer alan türkülerle, oynadığı halayların türkülerini de ezgilerine göre seslendirebilmektedir.

3.6. Mukallittir

Bir hikâye anlatıcısının, yaptığı işte başarılı olabilmesi için her şeyden önce taklit kabiliyetinin çok güçlü olması gerekir. Çünkü hikâyede geçen çeşitli karakterleri, ses tonlarını hatta hayvanları canlandırması anlatıya renk katacaktır. Yusuf Sıra'yı bu yönüyle değerlendirdiğimizde taklitte başarılı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

4. Usta-Çıracak İlişkisi

Yusuf Sıra, anlattığı hikâyelerden Köroğlu kollarını, evlerine misafir olarak gelen “Köroğlu” mahlaslı Âşık Mehmet Demirci'den, diğerlerini ise Ahmet Dombaloğlu'ndan öğrendiğini belirtmektedir. Osmaniye'nin Düziçi ilçesine bağlı Gökçayır köyünde yaşamış olan Âşık Mehmet Demirci / Köroğlu ile ilgili çalışmalara baktığımızda, onun da bu hikâyeleri Gaziantep'in Nizip İlçesinde yaşayan Âşık Nedim'den öğrendiğini görmekteyiz. Bütün bu bilgiler bize –tam olmasa da- usta-çıracak ilişkisine bağlı bir “kol”un oluştuğunu göstermektedir. Âşık Nedim - Âşık Mehmet Demirci / Köroğlu ve zincirin son halkası olan Yusuf Sıra. Ama maalesef, bu kol, Yusuf Sıra ile tamamlanmakta ve ondan sonra bu hikâyeleri anlatacak, bu kolu devam ettirecek herhangi bir kimse bulunmamaktadır. Bu durumu Yusuf Sıra'ya sorduğumuzda; “Ben, günlerce, sabahlara kadar hikâye anlattım. Düğünlerde derneklerde hep anlattım. Ama biri çıkıp da bu hikâyeleri öğre-

neyim demedi. Yarın, hakkımda bir kitap çıkarsa onu okurlar, belki kitabı bile okumazlar, zaman değişti.” diyerek bu geleneğin kendisiyle birlikte biteceğini belirtmiştir.

5. Hakkında Yapılan Çalışmalar

Yusuf Sıra, hakkında yapılan iki lisans tezi (Çimen 1994, Hekimoğlu 1996), üç bildiri (Durbilmez 1999, Kaya 1998b, Şimşek 2011) ve dört makale (Kaya 1997a, Kaya 1997b, Kaya 1998, Şimşek 2002) ile kendisini bilim dünyasına tanıtmış bir sanatçıdır.

Yusuf Sıra ile ilgili bilimsel çalışmaların yapılması konusunda ilk adım tarafımızdan atılmıştır. Bundan 23 yıl önce, 1990 yılının Ağustos ayında, Yusuf Sıra'dan çeşitli folklor ürünlerini “görüşme” metoduyla kaydetmiştik. Bunlar arasında; “Esmâ Han” ve “Güzel Ahmet” adlı halk hikâyeleri ile; “Bey Kızı ile Hüseyin”, “Çöllo”, “Karaçaoğlan” ve “Hacı” adlı kısa hikâyeli türkülerini, bazı fıkraları; ayrıca “Göde oyunu”, “Deve oyunu” ve “Kocakarı oyunu”nun oynanış şekillerini derlemiştik. Daha doğrusu bize neler bildiğini söyleyince, Köroğlu hikâyelerinin dışında neler biliyorsa hepsini alıp³, bu hikâyeleri de daha sonraki bir zamanda derlemek düşüncesiyle yanından ayrılmış ama bir daha da dönememiştik. İşte bu ilk derlemeleri 1994 yılında, lisans öğrencimiz Kâzım Çimen'e verdik. O da kasetleri deşifre ederek yazıya geçirdi ve “Yusuf Sıra'dan Derlemeler (Adana)” adıyla bir lisans tezi hazırladı.

Yusuf Sıra ile ilgili ikinci lisans tezi, 1996 yılında, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğre-

rencisi Güzide Hekimoğlu tarafından, “Kadirli’den Derlenmiş Halk Hikâyeleri” adıyla Doğan Kaya’nın danışmanlığında yapılmıştır.

Yusuf Sıra’nın anlattığı hikâyeleri konu alan üç bildiriden ilki, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya’ya aittir. Kaya’nın Bolu’da sunduğu; “Koroğlu Kollarının Yeni Varyantları” adlı bildirisinde, Güzide Hekimoğlu’nun tezinde yer alan ve Yusuf Sıra tarafından anlatılan altı Koroğlu hikâyesini değerlendirir (Kaya 1998b)⁴.

Konuyla ilgili ikinci bildiri 1998 yılında, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Bayram Durbilmez tarafından Çukurova Üniversitesi tarafından düzenlenen; “III. Uluslar Arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni/ Sempozyumu”nda sunulmuştur. “Kadirli Yusuf Sıra’nın Hikâye Repertuarı ve Güzel Ahmet Hikâyesi” adlı bildiri de, yine Güzide Hekimoğlu’nun tezinde yer alan ve Yusuf Sıra tarafından anlatılan “Güzel Ahmet” hikâyesi çeşitli yönleriyle incelenmiştir (Durbilmez 1999: 258-271).

Üçüncü bildiri ise Şimşek tarafından hazırlanmış olup Bolu’da düzenlenen; “Uluslar Arası Koroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu”nda sunulmuştur. “Çukurova Yöresi Sözlü Halk Kültüründe Koroğlu Hikâyeleri ve Yusuf Sıra Anlatması” adlı bildiri de, Çukurova yöresinde Koroğlu üzerine anlatılan hikâyeler değerlendirildikten sonra, Yusuf Sıra’nın anlattığı Koroğlu hikâyelerinin diğer varyantlarından farklı yanları değerlendirilmiştir (Şimşek 2011: 636-649).

Yusuf Sıra ile ilgili dört makaleden ikisi, yine Doğan Kaya tarafından hazırlanmış olup; “Karacaoğlan’ın Efsanevi Kişiliği” (Kaya 1997a: 7-13) ve “Esmahan Hikâyesi” (Kaya 1998a: 215-235) adlarıyla yayımlanmıştır. Diğer iki makale ise Esma Şimşek tarafından hazırlanarak ilki; “Meddah Olarak Değerlendirebileceğimiz Bir İsim: Kadirli Yusuf Sıra” (Şimşek 2002: 235-244) adıyla yayımlanmıştır. “Karaca Oğlan’a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler” (Şimşek 2007: 40-49) adlı makale ise doğrudan Yusuf Sıra ile ilgili olmayıp başka hikâyelerle birlikte onun anlattığı “Karacaoğlan Hikâyesi”ne de yer verilmiştir.

6. “Yaşayan İnsan Hazinesi”ne Eklenmesi

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), küreselleşmeyle birlikte bazı kültürel değer ve kavramların değişmeye ve önemini yitirmeye başlaması üzerine, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni tartışmaya açmış ve ilk olarak 1989 yılında “Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı” alınmıştır.

Kültür Bakanları, 2002 yılında İstanbul’da; “Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Kültürel Miras” konusunda bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. 2003 yılında da, toplulukların, grupların, bazı durumlarda bireylerin, kültürel mirasın bir parçası olarak tanımladığı uygulama, temsil, anlatım, bilgi, beceri ve bunlara ilişkin araç, gereç ve kültürel mekânlar anlamına gelen, “Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi” kabul edilmiştir. Sözleşmeyle, “Somut Olmayan Kültü-

rel Miras” alanları; sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, el sanatları geleneği olarak belirlenir.

İşte, UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen ve Türkiye’nin 2006’da taraf olduğu; “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” kapsamında; “Yaşayan İnsan Hazinesi” çalışması oluşturulmuştur. “Yaşayan İnsan Hazinesi”, “Somut Olmayan Kültürel Miras”ın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri anlatır ve bunlarda şu şartlar aranır:

1. Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
2. Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
3. Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
4. Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
5. Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
6. Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
7. Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (bir çırak yetiştirmiş olması).

Çeşitli tarihlerde, bu ölçütlere uyan sanat ve meslek sahipleri seçilerek ödüllendirilmiştir. Örneğin; “2008 Yılı Yaşayan İnsan Hazinesi”

olarak Âşıklık geleneği dalında Şeref Taşhova’ya ödül verilirken 2009 yılında, abdallık geleneğinde *Neşet Ertaş*, horlatma kaval-dilli dilsiz kavallarda *Yaşar Güç*, çini sanatında *Mehmet Gürsoy*, dokumacılık ve doğal boyamacılıkta *Emine Karadayı*, âşıklık-zâkirlikte *Veli Aykut*, bağlamada *Be-kir Tekeli*, kitap sanatında *Uğur Derman*, hüsn-ü hatta *Hasan Çelebi*, ebru sanatında ise *Fuat Başar* ödüle lâyık görülmüştür.

Burada şunu da belirtmeliyiz ki; “Yaşayan İnsan Hazinesi” unvanını alan kişilere maddi ya da teknik bir yardımda bulunulmamaktadır. Bu somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarına bir kimlik kazandırılması, bilgi ve becerilerini geliştirmeleri ve geleceğe aktarmaları konusunda teşvik edilmeleri amaçlanmıştır. Ayrıca, bu yolla unutulmaya yüz tutmuş kültür mirası korunarak üstün yetenek ve birikime sahip kişiler tarafından geleceğe aktarılması sağlanacaktır.

Sonuç

Yusuf Sıra’nın “Yaşayan İnsan Hazinesi” eklenebilmesi için gerekli şartlardan çoğunu yerine getirdiğini görmekteyiz. Çünkü taklit ve hayal gücünü, nüktedanlığı ile birleştirerek çok güzel hikâyeler anlatan sanatçımız, Köroğlu hikâyelerinin yanı sıra Güzel Ahmet ve Esmâ Han hikâyelerini, ayrıca kısa, hikâyeli türkülerden de bazılarını (Bey Kızı ile Hüseyin, Çöllo, Karacaoğlan ve Hacı) bilmektedir. Sıra, bunların dışında, köy seyirlik oyunlarından “Göde”, “Deve”, “Kocakarı”, “Sinsin” ve “Serçe” oyunlarını canlandırmakta, düğünlerde “Abdal Ağa”lığı yapmaktadır. Çobanlık yaparken kaval çalmayı öğrenen Yusuf Sıra, sipsi

de çalabilmektedir. Aynı zamanda iyi bir fıkra anlatıcısı olan Sıra'nın şairliği de vardır. Bütün bu özelliklerini bir araya getirdiğimizde, aslında onun günümüz şartları içerisinde iyi bir meddah olduğunu söyleyebiliriz (Şimşek 2002: 235-244).

“Yaşayan İnsan Hazinesi”nde yer alacak kişilerde aranan bütün şartları (7. madde hariç) yerine getiren Yusuf Sıra'nın da bu ödülün fazlasıyla hak ettiğini söyleyebiliriz. Yaptıklarıyla “meddah” özelliği sergileyen Yusuf Sıra, hakkında hazırlanan iki lisans tezi, üç bildiri (bu bildiri ile dört olacak) ve dört makale ile kendisini bilim dünyasına tanıtmış bir sanatçıdır. O, yukarıda saydığımız özelliklerinden dolayı; Neşet Ertaş, Şeref Taşhova, Maksut Koca, Halime Ögüt, Mehmet Gürsoy vs. gibi UNESCO'nun, “Yaşayan İnsan Hazinesi”ne aday gösterilecek isimlerden biridir.

NOTLAR

- 1 1990 yılının Ağustos ayında, Yusuf Sıra'dan görüşme metoduyla derlenmiştir.
- 2 Sipsi; baharda taze ağaç dallarının kabuğundan yapılan bir çeşit düdük.
- 3 Derlediğimiz metinler, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi Kazım Çimen tarafından bitirme ödevi olarak hazırlanmıştır (*Yusuf Sıra'dan Derlemeler (Adana)*, Elazığ 1994).
- 4 Bu çalışma aynı adla *Türklük Bilimi Araştırmaları* dergisinde de yayımlanır (Kaya 1997b: 311-334).

KAYNAKLAR

- Artun, Erman. “Yaşayan Adana Karatepeli Fıkraları”, *İpekyolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri (1-7 Temmuz 1993, Ankara)*, Ankara, 1995: 19-55.
- Boratav, Pertev Naili. *Az Gittik Uz Gittik*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1969.
- Çimen, Kâzım. *Yusuf Sıra'dan Derlemeler (Adana)*, Elazığ, F.Ü. Fen-Ed. Fak. Lisans Bitirme Tezi, 1994.
- Durbilmez, Bayram. “Kadirli Yusuf Sıra'nın

Hikâye Repertuarı ve Güzel Ahmet Hikâyesi”, *III. Uluslar Arası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) / Bildiriler*, 30 Kasım-2 Aralık 1998, Adana, 1999: 258-271.

Hekimoğlu, Güzide. *Kadirli'den Derlenmiş Halk Hikâyeleri*, Sivas, C.Ü. Fen-Ed. Fak. Lisans Bitirme Tezi, 1996.

Kaya, Doğan. “Karacaoğlan'ın Efsanevi Kişiliği”, *İçel Kültürü*, 10 (54), Kasım, 1997a: 7-13.

Kaya, Doğan. “Koroğlu Kollarının Yeni Varyantları”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1 (5), 1997b: 311-334.

Kaya, Doğan. “Esmahan Hikâyesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20-21), Sivas, 1998a: 215-235.

Kaya, Doğan. “Koroğlu kollarının Yeni Varyantları”, *Bolu'da Halk Kültürü ve Koroğlu Uluslararası Sempozyumu*, Bolu, 1998b: 282-297.

Şimşek, Esmâ. “Meddah Olarak Değerlendirebileceğimiz Bir İsim: Kadirli Yusuf Sıra”, *Folklor/Edebiyat*, Sayı: 31, 2002: 235-244.

Şimşek, Esmâ. “Karacaoğlan'a Bağlı Olarak Anlatılan Kısa Hikâyeli Türküler”, *Millî Folklor*, 76, Kış 2007: 40-49.

Şimşek, Esmâ. “Çukurova Yöresi Sözlü Halk Kültüründe Koroğlu Hikâyeleri ve Yusuf Sıra Anlatması”, *Uluslar Arası Koroğlu, Bolu Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri (17-18 Ekim 2009, Bolu, Dörtdivan / Türkiye)*, (Editörler: Ali Yaman – Azize Aktaş Yasa – Erol Öztürk – Bilge Kaya Yiğit), Bolu 2011: 636-649.